

CUPRINS

Selectie de lucrari prezentate in cadrul Colocviului „Cultura limbii”,
Festivalul Limba română organizat de Uniunea Scriitorilor din România în parteneriat cu
Primăria Brașov și Asociația Culturală Libris – Ediția I, 30-31 august 2019

03	CULTURA LIMBII <i>de Nicolae Manolescu</i>	41	UN SECOL DE FILOZOFIE ÎN LIMBA ROMÂNĂ <i>de Ion Dur</i>
05	ROSTUL LIMBII <i>de Gabriel Chifu</i>	43	LIMBA ROMÂNĂ ȘI SENTIMENTUL GRANIȚEI <i>de George Vulturescu</i>
08	INTERDICȚII ȘI ANATEME <i>de Mircea Mihăies</i>	45	DOUĂ SCRISORI CARE DAU DE GÂNDIT <i>de Constantin Abăluță</i>
12	ROMÂNIA: MARE NOSTRUM <i>de Ovidiu Pecican</i>	48	LA PLIVIT, ÎN... LANUL DE CUVINTE <i>de Mihaela Malea Stroe</i>
16	DINAMICA LIMBII ȘI POLITICI DE REDUCERE A DEGRADĂRII LIMBII ROMÂNE <i>de Iulian Cătălui</i>	51	O LECTURĂ ÎN „CIP” NEADECVAT <i>de Vasile Spiridon</i>
28	RÂSPÂNDIREA RIZOMATICĂ A LIMBII ROMÂNE LITERARE. DE LA GUTENBERG LA ZUCKERBERG <i>de Adrian Lesenciu</i>	61	PERLE DIN FOTBALUL ROMÂNESC <i>de Laszlo Alexandru</i>
35	„URCAREA MUNTELUI” ȘI CENSURA <i>de Daniel Cristea-Enache</i>	65	Artistul plastic invitat ALINA GHERASIM

REDACȚIA

Director onorific:

Doru Munteanu

Redactor-șef:

Adrian Lesenciu

Secretar de redacție:

Laurențiu-Ciprian Tudor

Redactori:

Mihaela Malea-Stroe

Iulian Cătălui

Cristian Muntean.

Design •

Tehnoredactare:

Irinel Merlusca

**ISSN 2559 – 0308,
ISSN-L 2559 – 0308**

PENTRU COMENZI ȘI ABONAMENTE:

EDITURA CREATOR S.R.L.

Str. Zaharia Stancu, Nr. 21A, Brașov, România
E-mail: Editorial@libris.ro
Tel.: 0720 539533

LIBRĂRIA ST. OLIOSIF

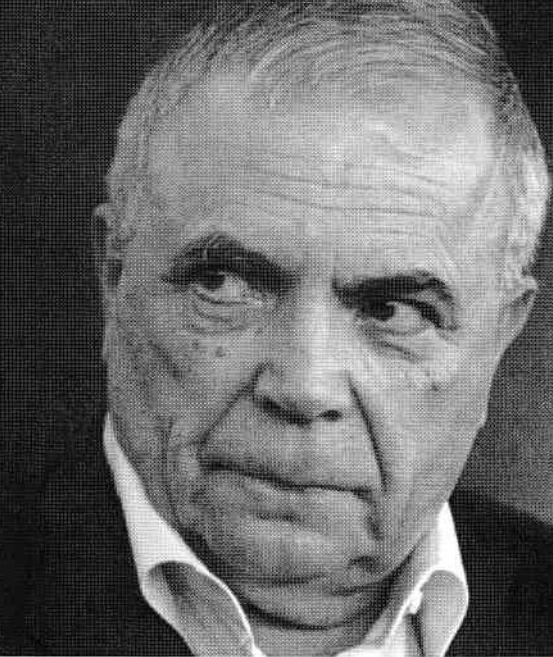
Str. Mureșenilor Nr. 14, Brașov, România
E-mail: office@libris.ro
Tel.: 0268 477799

CULTURA LIMBII

ecretarul perpetuu al Academiei Franceze, Hélène Carrère d'Encausse, a publicat recent o istorie a venerabilei instituții, creată de cardinalul Richelieu în 1635, și a cărei principală atribuție a fost de la început apărarea și ilustrarea (la défense et l'illustration) limbii franceze.

O întrebare pe care autoarea și-a pus-o a fost aceea dacă acest rol mai este posibil astăzi. Răspunsul ei este că astăzi Academia nu mai poate interveni direct în evoluția limbii, dar poate să „însoțească” această evoluție. Cuvântul trebuie înțeles ca un apel la folosirea tuturor mijloacelor pentru a asigura o cultură a limbii, în stare de a o feri de degradare și urâtere. Niciodată ca în epoca modernă, iar la noi după 1989, limba unei țări n-a fost mai grăbită să-și schimbe straile sau să-și negligeze ortografia. Există globalizare și în limbă. Și niciodată n-au fost mai ineficiente măsurile directe de intervenție ale lingviștilor. Nici chiar în Franța, unde Academia are drept de legislație. Tot ce a putut face, cu ani în urmă, un ministru al Culturii a fost să impună termeni franțuzești în locul unora englezești, pentru câteva concepte tehnologice noi, cum ar fi télécopie pentru fax sau ordinateur pentru computer. Cât privește o reformă a ortografiei, menită a o simplifica și a o face mai puțin expusă erorii, ea a dat greș de câteva ori, cu toate eforturile Academiei. În România, o astfel de reformă a avut loc de două ori, în 1953 și în 1995, dar fiind că Academia noastră

Nicolae Manolescu,

născut Nicolae Apolzan, la 27 noiembrie 1939, Râmnicu Vâlcea. Cel mai important critic și istoric literar român al ultimei jumătăți de veac. Profesor universitar, membru al Academiei Române. Fost ambasador al României la UNESCO și președinte al Uniunii Scriitorilor din România din 2005. Este fiul intelectualilor Petru Apolzan, profesor/ inspector școlar și Sabina Manolescu, de asemenea profesor, arestați de autoritățile comuniste. A absolvit studiile liceale la „Gheorghe Lazăr” din Sibiu în 1956, studiile universitare la Facultatea de Filologie din București în 1962. În 1974 a finalizat studiile doctorale, în urma susținerii tezei *Opera lui Titu Maiorescu*, care a stat la baza studiului monografic publicat ulterior cu titlul *Contradicția lui Maiorescu*. A fost cadru didactic universitar la Catedra de limba și literatura română a Facultății de Filologie din cadrul Universității din București, devenind profesor universitar în 1990. A debutat cu cronică în *Gazeta literară*. În volum a debutat cu o lucrare realizată împreună cu Dumitru Micu, *Literatura română de azi. 1944–1964*, în 1965, iar în 1966 a publicat în calitate de unic autor eseul *Lecturi infidele*. A fost cronicarul revistei *Contemporanul* între 1962 și 1972, când a devenit cronicarul *României literare*, până în 1989. Din 1990 a devenit director și editorialist al celei mai prestigioase publicații literare autohtone, *România literară*. Este autorul monumentalei lucrării *Istoria critică a literaturii române* și al celei mai importante proiecte teoretice asupra romanului românesc, *Arca lui Noe*. A coordonat colective de elaborare a numeroase manuale școlare de limba și literatura română.

OPERA: *Literatura română de azi. 1944–1964*, în colaborare cu Dumitru Micu (1965); *Lecturi infidele*, ese (1966); *Metamorfozele poeziei* (1968); *Poezia română modernă de la George Bacovia la Emil Botta. Antologie* (1968); *Contradicția lui Maiorescu* (1970, reeditată; ediția a III-a a fost publicată în 2000 la Humanitas); *Teme, 7 volume* (1971–1988); *Introducere în opera lui Alexandru Odobescu*, monografie critică (1976); *Sădoveanu sau utopia cărții*, monografie critică (1976); *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, 3 volume (1980–1983) – ediția definitivă a lucrării, într-un singur volum, a fost publicată în 2018 la Editura Cartea Românească; *Despre poezie* (1987); *Istoria critică a literaturii române*, volumul I (1990); *Dreptul la normalitate. Discursul politic și realitatea*, eseuri și editoriale (1991); *Cărțile au suflet* (1995); *Poeti români* (1999); *Teme* (2001); *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, 3 volume; *Cititul și scrisul* (2003); *Istoria critică a literaturii române* (2008); *Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă* (2009).

nu legiferează, ortografia a rămas în coadă de pește, fiecare scriind cum îl taie capul. Eșecul mai are o cauză în faptul că reforma recentă tulbura apele unei ortografii în cea mai mare parte fonetică, introducând elemente de etimologie. Să ne reamintim că și Al.Graur a publicat cu decenii în urmă un *Mic dicționar ortoepic și ortografic* în care corecta pronunții și scrierii greșite, cum ar fi municipiu, atât de drag lui Ceaușescu, în loc de municipiu, sau prevădere, preferat tot de Ceaușescu lui prevedere, ceea ce în epocă a fost privit ca un gest politic. După 1989 avem cele două ediții din „DOOM”. Dar astfel de gesturi au bătaie scurtă. Se știe că folosința, uzul sunt cele care consacră regula, în fonetică, în lexic sau în gramatică, aşadar nu lingviștii. Forme cândva greșite s-au văzut ulterior omologate, așa încât s-a putut vorbi despre gramatica dintr-un anumit moment ca despre una a greșelilor. Omologate, tocmai prin uz.

Rămâne cultivarea limbii și ea cade, înainte de orice, în sarcina școlii. Aici se află atât începutul învățării regulilor, cât și începutul greșelilor. Bine însușite, regulile se fixează pentru totdeauna. Din nefericire, școala românească este, ca și societatea, într-o tranziție delicată, spre a nu spune mai mult. Destui profesori de română se exprimă ei însuși cu dificultate și scriu uneori cu tot atâtea greșeli ca și majoritatea elevilor lor. Declinul general al ideii de școală contribuie în mare măsură la această derivă. Faptul că gramatica nu se studiază decât în liceele de filologie are consecințe grave, mai ales că discipline care ar putea veni în întâmpinarea unei corectitudini a vorbirii, precum retorica, au dispărut, și ele, de mult timp din programele de învățământ, la noi, ca și aiurea. Cultivarea limbii înseamnă crearea unor deprinderi normative, capabile să diminueze tendința spre laxism a vorbitorilor și să-i contracareze efectele negative. Doar aşa uzul poate fi controlat.

Norma, o dată învățată de către cât mai mulți, se cade supravegheată, ceea ce vrea să spună că o cultură reală a limbii nu se termină o dată cu anii de școală. Presiuni negative asupra limbii se exercită din multe părți. Astăzi, mai mult ca

oricând în trecut, mass-media e răspunzătoare de incultura lingvistică. Felul agramat și primitiv în care se vorbește la televizor nu mai e un secret decât pentru vorbitorii însuși. Și, dacă exprimarea invitaților la emisiuni e dificil de corectat, măcar moderatorii ar trebui instruiți să nu mai spună flagrant în loc de flagrant delict, datorită în loc de din cauza sau să evite barbarele acorduri după înțeles ori pleonasmele nesuferite care răvășesc vorbirea noastră cea de toate zilele. O școală neglijentă în materie de limbă română, urmată de cură de televiziune cotidiană a majorității românilor, degradează exprimarea publică până la prefacerea limbii literare într-un idiom grosolan și ininteligibil. Ceea ce ar trebui făcut contra acestui masacru este o monitorizare atentă a limbii din mass-media și din presa scrisă. Ar fi necesar ca fiecare ziar să aibă un colector de greșeli din coloanele propriei, pe care să le facă publice număr de număr, spre rușinarea redactorilor și a colaboratorilor. Din publicațiile culturale n-ar trebui să lipsească o rubrică de limbă.

Are dreptate secretarul perpetuu al Academiei Franceze: limba trebuie „însoțită” în evoluția ei, nu abandonată cu nepăsare unui destin care o conduce spre o moarte lentă și inevitabilă. Limba română de mâine? Nici nu vreau să mă gândesc!

ROSTUL LIMBII

ntr-un studiu faimos din 1946 intitulat *Scrisoare despre umanism* adresată lui Jean Beaufret, Paris, Martin Heidegger afirmă: „Limba este locul de adăpost al Ființei („Die Sprache ist das Haus des Seins”, în original). În lăcașul ei trăiește omul. Cei ce gândesc și făuritorii de vers sunt veghetorii acestui adăpost. Veghea lor înseamnă aducerea la împlinire a

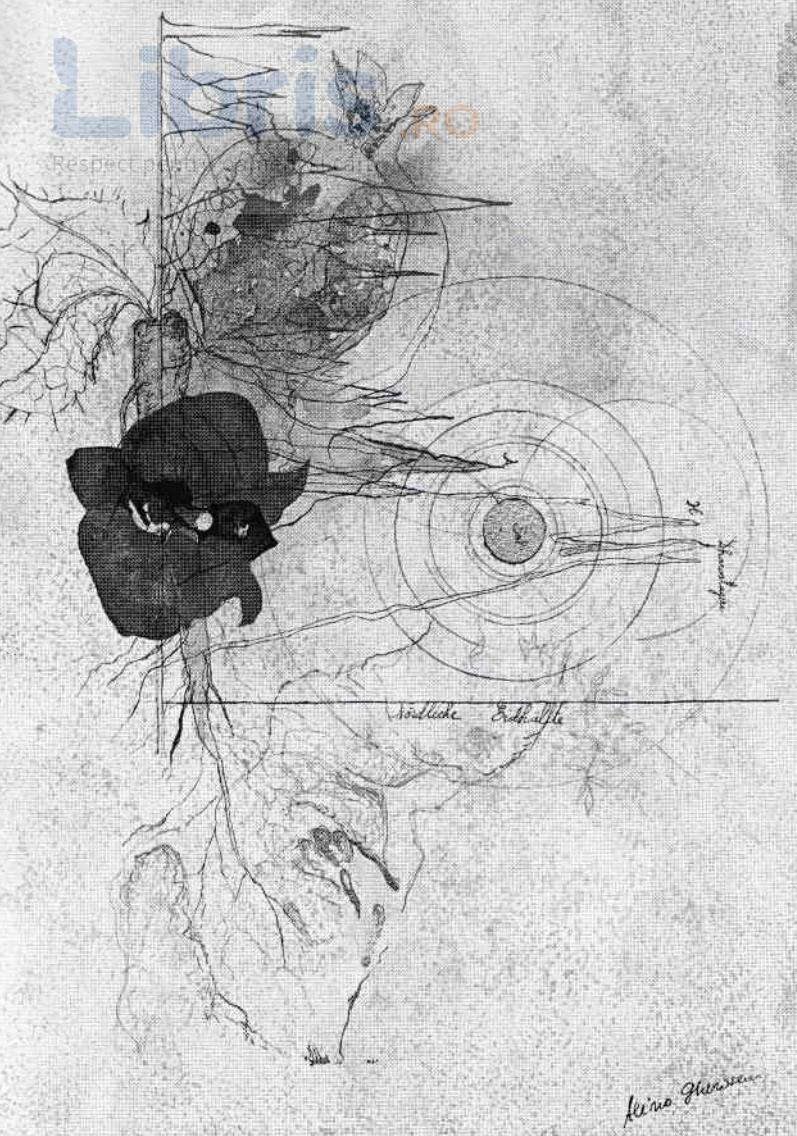
putinței de revelare a Ființei, în măsura în care ei, prin rostirea lor, o trec în limbă și o păstrează în limbă.¹ Se observă aici capacitatea de concentrare excepțională de care e capabil filosoful german: în numai câteva propoziții, el exprimă o temă fundamentală a omului în lume; și anume, aşază limba în centrul existenței omenești, acordându-i cel mai însemnat rol cu putință ca loc de adăpost al Ființei. Totodată, stabilește categoriile care au prioritar misiunea, datoria, dar și îndreptățirea de a aduce și de a păstra în limbă Ființa: e vorba despre gânditori și poeti.

O evidentă: gândirea lui Heidegger este una înaltă și nicidcum comodă pentru neinițiați. Se cuvine, de aceea, să amintim felul cum definește el termenii cu care operează. În primul rând, ce înseamnă Ființă (*Sein*): „Ființa nu este altceva decât transcendentul însuși” precizează Heidegger în introducerea la *Sein und Zeit*. Și iată cum este descrisă Ființa, mai detaliat, în studiul discutat aici, *Scrisoare despre umanism*: „Însă Ființa -- ce este Ființa? Este Ea însăși. Tocmai acest lucru trebuie gândirea viitoare să învețe să îl afle și să-l spună. «Ființa» nu este nici Dumnezeu, nici vreun temei al lumii. Ființa este mai departe decât întreaga ființare și este totuși mai aproape de om decât orice ființare, fie aceasta o piatră, un animal, o operă de artă, o mașină, fie ea înger sau chiar Dumnezeu. Ființa este ceea ce este cel mai aproape (*das Nächste*).”

Pentru a explica modul cum este adusă ființa în limbă de către om, Heidegger reinterpretează aforismul lui Heraclit, „Firea sa îi este omului

Gabriel Chifu,

născut la 22 martie 1954, este poet, prozator, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România și director executiv al revistei *România literară*. A publicat volumele de versuri: *Sălaş în inimă* (1976), *Realul eruptiv* (1979), *O interpretare a Purgatoriului* (1982), *Lamura* (1983), *Omul nețârmurit* (1987), *La marginea lui Dumnezeu* (1998), *Bastonul de orb* (2003), *Lacătul de aur* (2004), *O sută de poeme* (2006), *Însemnări din ființul misterios* (2011), *Ploaia trivalentă* (2015), *Papiro* (2016), *Elegia timpului* (2018) și *O viață. Pagini dintr-o epopee efemeră* (2020) și de proză: *Unde se odihnesc vulturii* (1987), *Valul și stârca* (1989), *Maratonul invinsilor* (1997), *Cartograful puterii* (2000), *Povestirile lui Cesar Leofu* (2002), *Visul copilului care pășește pe zăpadă fără să lase urme sau Invizibilul, descriere amănunțită* (2004), *Relatare despre moartea mea sau Eseu despre singurătate* (2007), *Fragmente din năstrușnică istorie a lumii lui gabriel chifu trăită și tot de el povestită* (2009), *Punct și de la capăt* (2014), *Ploaia de trei sute de zile* (2017) și *În drum spre Ikaria* (2019). A fost distins cu numeroase premii literare ale Uniunii Scriitorilor din România. A câștigat, printre altele, prima ediție a Turnirului de Poezie (premiul „Cununa de lauri de la Muntele Olimp”, 2011) și prima ediție a Premiului Cartea Anului la Festivalul Național de literatură FestLit, 2015). I s-a decernat Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” (2014). Romanul *Ploaia de trei sute de zile* (2017) a fost ales romanul anului la Colocviul Romanului Românesc Contemporan, Alba-Iulia, dar Gabriel Chifu s-a recuzat. Scriitorul anului 2017 pentru romanul *Ploaia de trei sute de zile*.

"daimon", propunând o altă formulare: „Omul locuiește, în măsura în care este om, în apropierea zeului”. Sau, într-o altă traducere/înțelegere: „Sălașul (obișnuit) al omului îi este acestuia deschidere pentru înfățișarea zeului (a ne-obișnuitului)”. Așa se face că ne-obișnuitul, adică zeul, adică Ființa, se revelează în limbă prin rostire, prin gândirea vie care caută neliniștită, cu ajutorul cuvintelor, înțeleserile de profunzime, originare, cele găzduitoare de Ființă. Să-l ascultăm pe Heidegger: „Căci în rostirea ei, gândirea aduce în limbă cuvântul nerostit al Ființei.” Sau: „Limba este ridicată astfel ea însăși în locul de deschidere al Ființei!” În fine, de reținut: „Ființa este adăpostită în gândirea care o evocă.”

Așa cum consemnam la începutul acestor însemnări, Heidegger îi aşază alături de gânditorii și pe poeti, ca aducători în limbă ai esenței umane, ai adevărului de adâncime. Dată fiind această sarcină supremă care le revine poetilor, evident, este foarte anevoieios de lucrat poetic cu cuvintele limbii, e ca un mers pe sărmă, deasupra prăpăstiei, între doi munți. De aceea,

probabil, Heidegger reamintește vorba privitoare la limbă a lui Hölderlin, cel care, în fragmentul *Ci în colibe locuiește omul*, numește limba „cel mai periculos dintre bunuri”. Într-un alt studiu important, *Limba în poem*, Heidegger aduce lămuriri prețioase privind particularitățile poeziei și felul cum trebuie să-o citim: „Prin esența ei, limba poemului are mai multe înțelesuri și aceasta într-un chip care îi este absolut specific. Nu reușim să ascultăm ceva din rostirea creației poetice, atâtă vreme cât îi ieşim în întâmpinare cu o sensibilitate obtuză fixată pe un unic înțeles.” Așadar, avem de-a face în poem cu „o multiplicitate de înțelesuri” – este atributul care diferențiază rostirea poetică de vorbirea comună.

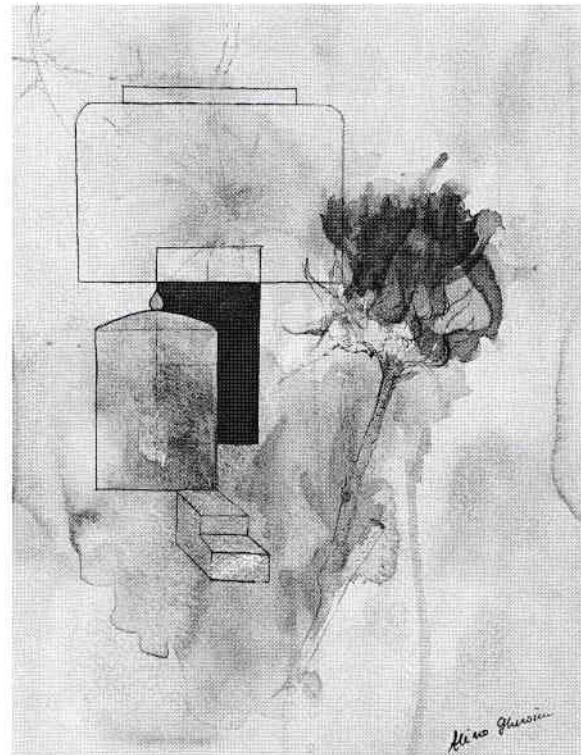
În intenția mea, aceste sumare referiri la opera lui Heidegger nu au scop decât să întredeschidă o fereastră spre rostul de zenit pe care-l poate avea limba în existența umană. Să coborâm însă pe pământ, *hic et nunc*, în local și în prezent. Și propun să facem această mișcare regresivă apelând tot la o remarcă a filosofului de la Freiburg: „Sărăcirea limbii, care se extinde cu repeziciune peste tot, nu diminuează doar responsabilitatea estetică și morală în orice folosire a ei. Ea provine dintr-o periclitare a esenței omului.” Așadar, Heidegger vorbește direct despre „sărăcirea limbii”, despre degradarea limbii, care „periclitează” însăși „esența omului”. Iar în altă parte el subliniază: „Și tocmai pentru că limba este lăcașul esenței omului, umanitățile istorice și oamenii nu pot fi acasă în limba lor atâtă vreme cât limba a devenit o simplă carcăsă în spatele căreia oamenii își văd de uneltirile lor.”

Față de situația semnalată de Heidegger, care avea în vedere Germania și, mai larg, Europa de acum săptizeci de ani, astăzi, la noi, starea limbii este mult mai gravă. Trăim un proces continuu de stâlcire a limbii, chiar persoane ce dețin funcții publice de prim-plan au mari probleme de exprimare, asistăm – indiferenți, neputincioși? – la o creștere fără precedent a analfabetismului funcțional, lipsa de instrucție și de educație cuprinde pătuți din ce în ce mai extinse ale populației și tot mai mulți dintre noi sunt incapabili să comunice corect, să formuleze cu acuratețe o idee oricără de simplă, încât aproape nu mai reușim să ne înțelegem unii cu alții în lăuntrul acelaiași popor.

În asemenea circumstanțe, evident, că acea „unitate psihologică a poporului”, acea „conștiință de sine unitară”, de care vorbea Eminescu, sunt mai amenințătoare ca oricând. Fiindcă, nu e aşa?, convingerea lui Wilhelm von Humboldt, preluată de Eminescu, își păstrează valabilitatea: în limbă se imprimă și se conservă specificitatea unei națiuni, limba are darul să modeleze, să dea contur și personalitate unui popor și să-i asigure unitatea. Așadar, prin subrezarea limbii, tocmai se petrece, invizibil și fatal, un declin sufletesc și mental al nostru, ca popor, are loc o ruinare lăuntrică. Fără o bună cunoaștere a propriei limbi, fără chiar un cult al propriei limbi, suntem aidomă unei case fără structură de rezistență și oricând se poate întâmpla să ne năruim pe de-a-ntregul. Este o urgență de aceea să ne întrebăm din ce cauze se produce acest fenomen atât de devastator al săracirii, al siluirii limbii și cum poate fi opriț.

Răspunsul la prima întrebare sunt tentat să-l dau imediat și cu fermitate, el stă pe buzele tuturor: școala e foarte slabă într-un stat ca al nostru care nu-și fixează corect prioritățile de dezvoltare și care mizează pe un set greșit de valori. Populația e din ce în ce mai puțin motivată să se îndrepte spre știință de carte, iar un popor fără carte e ca o bărcuță de hârtie aruncată pe o mare învolburată. E fără sănse, adică.

Există în lume un popor care a știut să așeze exemplar în centrul existenței sale cartea, iar acest fapt îi conferă o forță cu totul specială. E vorba despre poporul evreu de la care am putea să învățăm. În cartea lor *Evreii și cuvintele*, Amos Oz și fiica sa Fania Oz-Salzberger notează unele dintre caracteristicile care-i definesc pe evrei și spre care s-ar cuveni să privim cu luare aminte. Să preluăm câteva idei principale pline de miez (ceea ce urmează scris cu italicice sunt enunțuri repoduse din volumul Amos Oz și Fania Oz-Salzberger, *Evreii și cuvintele*, traducere din engleză și note de Ioana Petridean, Editura Humanitas Fiction, 2015). Astfel, ei reliefiază că, în cazul poporului evreu, există și contează *nu neapărat o legătură de sânge, ci una dată de text*. Continuitatea evreilor fiind una *în primul rând textuală*, ceea ce îi definește este *attitudinea față de cuvinte*, Israelul antic nu a excelat în a construi edificii magnifice, ca alte civilizații, însă literatura sa a fost deopotrivă înălțătoare și

miraculoasă, a ținut loc de monumente. Așa încât, încă din primul mileniu înainte de Christos, israeliții vorbitori de limbă ebraică aveau deja conceptul de popor centrat în jurul ideii de memorie textuală. Prin urmare, ei imaginează întreaga lume ca fiind un mare text. și sunt conștienți de adevărul că numai niște urmași instruiți pot reprezenta cheia supraviețuirii colective. Memoria colectivă e păstrată de cei care știu povestea, o spun și o duc mai departe. „Nicio civilizație străveche nu egalează în intensitate accentul pe care iudaismul îl pune pe educarea celor tineri și pe încercarea de a le inocula acestora tradițiile și cutumele propriului popor” scrie Mordecai Kaplan. Concret: băieții evrei, toți, fără deosebire de clasă socială, erau familiarizați cu citirea și scrierea de la o vîrstă izbitoare de fragedă. Încă din perioada mishnaică, băieții de la trei la treisprezece ani mergeau la școală subvenționată de comunitate și învățau ebraica, limbă care, în perioada aceea, nu mai era limba lor maternă, învățau citirea și scrierea. Să reținem: curând după întărcare începea școlarizarea pentru copiii evrei. Școala era aşadar o armă cu care erau înzestrăți și care-i făcea puternici, greu de învins.

Să reținem și să încercăm să translatăm această atitudine față de scriere și citire, față de carte, față de limbă, în cultura românească: e posibil oare un asemenea transplant?

INTERDICTII ȘI ANATEME

Mircea Mihăiesă,

născut la 1 ianuarie 1954, este profesor de literatură engleză și americană la Universitatea de Vest din Timișoara. Între 2005 și 2012 a fost vicepreședinte al Institutului Cultural Român. Redactor-șef al revistei *Orizont*. A publicat *De veghe în oglindă* (1989), *Cartea eșurilor*. *Eseu despre rescriere* (1990), *Femeia în roșu* (1990, în colaborare cu Adriana Babeti și Mircea Nedelciu), *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea* (1995), *Victorian Fiction* (1998), *Masca de fieră* (2000), *Atlanticul imaginari* (2002), *Scutul lui Perseu* (2003), *Viața, patimile și căntecele lui Leonard Cohen* (2005; ediția adăugită publicată în 2016), *Metafizica detectivului Marlowe* (2008, publicat în engleză la Lexington Books, S.U.A., în 2014), *Despre doliu. Un an din viața lui Leon W.* (2009), *Ultimul Judd* (2011), *Ce rămâne. William Faulkner și misterile ținutului Yoknapatawpha* (2012), *Istoria lui Corto Maltese, pirat, anarhist și visător* (2014), *Ulysses, 732. Romanul romanului* (2016) și *O noapte cu Molly Bloom. Romanul unei femei* (2019). I s-a decernat de patru ori premiul Uniunii Scriitorilor din România. În 2016 a fost declarat Scriitorul Anului de juriul U.S.R. pentru publicarea lucrării *Ulysses, 732*, care a fost distinsă și cu premiul Cartea Anului de redacția *României literare*.

îmbă se înalță și cade odată cu oamenii. Ea este un barometru al măririi și declinului umanității mai precis decât măsurătorile economice și mai percutant decât studiile psihologice.

În epociile de înflorire spirituală, limbajul atinge culmi ale subtilității și frumuseții. În cele de regres, dimpotrivă, el devine irrelevant, stereotip, incapabil să exprime nuanțele. Se consideră, în general, că școala și, prin extensie, Academia, poartă responsabilitatea pentru ceea ce se numește *cultivarea limbii*. În opinia mea, aceste instituții au devenit în ultimele decenii în România principalele responsabile pentru decăderea și degradarea principalului mijloc de comunicare. Situației actuale din România î se potrivește de minune o aserțiune a unui autor comic englez: „Din felul în care vorbea, îți dădeai seama că frecventase mult timp școala. Asta era partea proastă la el.”

Nu mă refer neapărat la regulile gândite de unii (academicienii) și aplicate de ceilalți (profesorii și învățătorii). Ci la felul în care, și unii, și alții, prin scrisul și vorbitul propriu, sunt, în prea multe cazuri, contra-exemple la limbajul îngrijit, elegant, expresiv presupus de exprimarea educată. Luați, de pildă, orice pagină din studiile istorice ale academicianului X. Acest personaj, care a făcut o carieră ce n-ar fi putut fi nici măcar imaginată într-un mediu concurențial adevărat, însăilează aleatoriu cuvinte, propoziții și fraze, într-un gălgăit interminabil. Date și cifre, fanfaronade pseudo-savante, afirmații epatante, clișee încercăname, șarje insipide, banalități leșioase se aglutinează într-un ghiveci anost, subsumat unei viziuni ideologice agresive. Pentru că, nu-i aşa, el e întotdeauna „cu poporul” — și nu cu adevărul, aşa cum pretind minimele reguli ale discursului științific și moral.

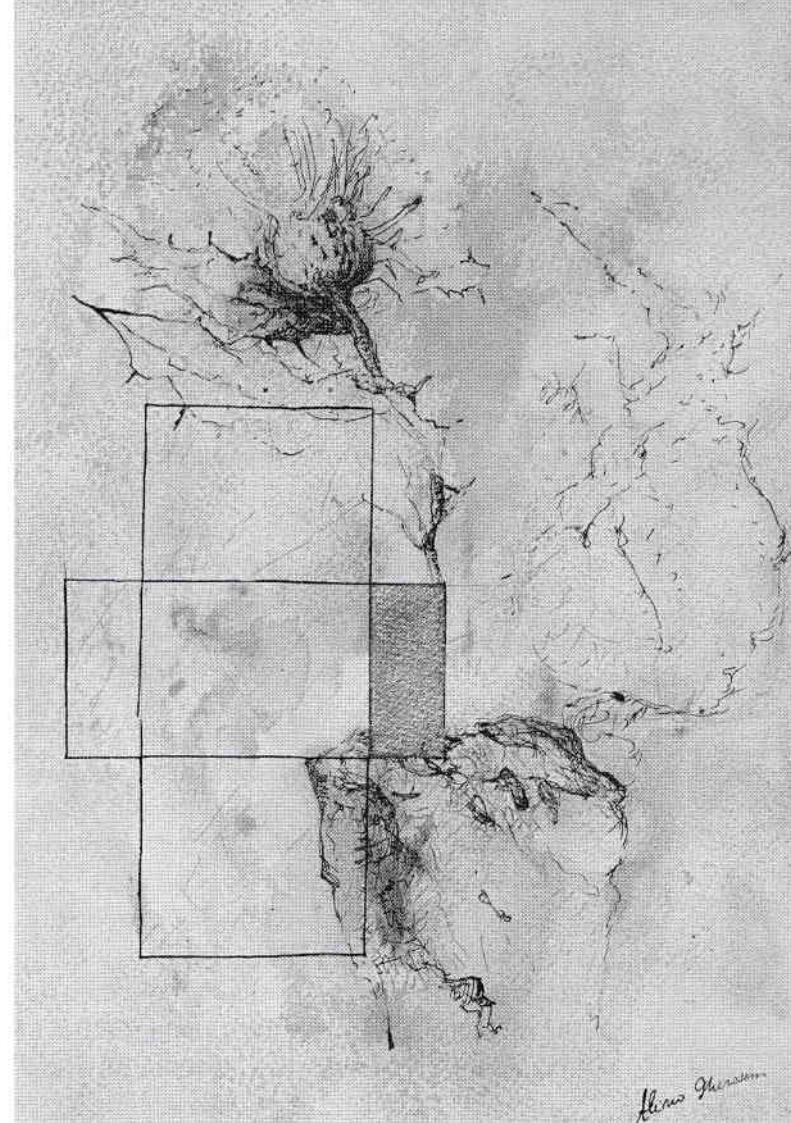
Degradarea limbii începe întotdeauna prin mutilarea cuvintelor și destrucțarea sintaxei. Nu în sensul menționat cândva de G.K.

ROSTURI ALE LIMBII

Responzării Chesterton: „Biserica și ereziiile se luptă întotdeauna pe cuvinte, pentru că ele sunt singurele lucruri pentru care merită să te încăieri”. La subtilul eseist englez, miza se plasa în zona sensurilor de profunzime, a nuanțelor și a gândirii. În înțelesul obișnuit, limbajul „moare” din cauza întrebuițării neroade, a ignoranței, a originalității cu orice preț, a inculturii.

Există însă și o formă de degradare a limbajului provocată de presiunea ideologică. Un vechi adagiu spunea: „Cine domină limbajul, domină lumea”. Acest adevăr a fost demonstrat, cu asupra de măsură, de ideologiile totalitare ale secolului al XX-lea, de la fascism și nazism, la comunism și socialism. E vorba despre degradarea prin *interdiction*. Ceea ce detestă cel mai mult ideologii extremiști e bogăția limbajului. Ei știu că secretul manipulării maselor constă în folosirea unui cod lingvistic sărăcăchos, opac, lipsit de mlădierie și golit de sensuri. Cenzura se relevă astfel a fi cel mai credincios aliat al politicianului. Dictatorii sunt întotdeauna (cel puțin în exprimarea publică) asexuați, speriați de cuvintele care denotă părți anatomiche, fiziologice și activități ce au legătură cu viața intimă. Le repugnă exprimarea tristeții, nemulțumirii, spaimei, durerii ori fricii. Acestea fie sunt eliminate din vocabularul societății, fie se pot exprima doar în formule voalate.

Regimurile și ideologiile totalitare cenzurează nu doar cuvinte, propoziții și idei, ci și gesturi. Corectitudinea politică (PC) le-a dat o crustă respingătoare, inimaginabil de primejdiașă. Ideologie a grupurilor minoritare, ea vizează obținerea de avantaje prin anularea sistemelor meritocratice. Excrescență monstruoasă a stângii, corectitudinea politică a luat cu asalt mediile intelectuale și politice, făcând adevărate ravagii. Ea e substitutul postmodernist al religiei și un triumf al resentimentului. La începutul anilor '80, lui Bruce G. Charlton, autorul unui denunț viguros al molimei PC, *Thought Prison. The Fundamental Nature of Political Correctness*, ideile promovate de diversi „lucrători sociali” i s-au părut o glumă. Zece ani mai târziu, într-o universitate americană, primejdia era vizibilă, dar încă latentă. Ideile erau „prea prostești ca să poate fi luate în serios”. Astăzi, când PC-ul a triumfat, e cât se poate de simplu ca ideologii să „distrugă, în orice moment, viața oricui, cu orice

motiv sau fără niciun motiv. și chiar să se simtă bine făcând-o”.

În plan literar, una din reacțiile împotriva degradării limbajului pe baza comandamentelor PC au constituit-o seria de cărți ale lui James Finn Garner, *Politically Correct Bedtime Stories*. Succesul enorm al acestora, în anii 1990, arată că lumea nu-și pierduse încă busola bunului simț. Reluând povești clasice precum *Scufița Roșie, Albă ca Zăpada, Cei trei purceluși, Rapunzel, Jack și vrejul de fasole* etc., Garner a înlocuit cuvintele ce lezau sensibilitatea ofuscată a stângii cu niște construcții de un haz nebun. În prefata cărții, Garner se scuză în fața lungii liste a celor care s-ar putea simți jigniți de vizuirea tradiționalistă a Fraților Grimm sau a lui Andersen, cerându-le iertare celor care ar fi fost ispititi să-l acuze de sexism, racism, culturalism, naționalism, regionalism, ageism, falocentrism, heteropatriarhalism și alte denumiri din vocabularul PC. Totul, desigur, în numele unui trecut ce trebuia lichidat cu orice preț și a unei viziuni edulcorate până la diabet despre lume.

În acest Babel postmodern, iată cum i se adresează Scufița Roșie Lupului: „Consider remara ta sexistă extrem de jignitoare, însă prefer s-o ignor, gândindu-mă la statutul binecunoscut de proscris al societății pe care-l ai, din cauza căruia stresul te-a obligat să elaborezi această viziune personală despre lume și viață, care este pe de-a-ntregul valabilă”. Scufița Roșie nu e o fetiță, ci o „tânără persoană”, Bunicuța nu are vederea slăbită, ci este „dezavantajată optic”, iar tăietorul de lemne este un „tehnician de combustibil lemnos”. Între timp, fictiunea a depășit realitatea: în Franța, tradiționalii măturători se numesc, oficial, „techniciens de surface”.

În elucubrantul limbaj PC „prost” se traduce „dezavantajat la capitolul înțelepciune”, împăratul din faimoasa poveste nu e gol-goluț, ci „a adoptat un stil de viață unde hainele sunt optionale”, iar supușii săi sunt și ei „optativ îmbrăcați”. Zâna bună din *Cenușăreasa* e „îngerul împuternicit să te asiste”, Albă ca Zăpada e o „persoană adormită de o frumusețe peste medie”, iar cornul renului e o „hiperdezvoltare nazală”. În fine, piticul e o „persoană dezavantajată pe verticală”. Din pagina de carte, aberațiile trec rapid în realitate. Întrebându-l acum câțiva ani pe un profesor american venit să conferențieze la universitatea noastră dacă e însoțit de cineva, mi-a răspuns fără să clipească: „Yes. Here's my significant other too.” În traducere: omul călătorește împreună cu nevasta, „celălaltul” lui „semnificativ”.

Atacul asupra vechilor formule de descriere a realității mutilează în mod radical. Limbajul e agresat cu violență, din presupusa dorință de a cruța sensibilități și de a atinge mult-clamata „egalitate de şanse” a indivizilor. În fapt, efectul e, în cel mai bun caz, comic. El ne reduce în epoca „prețioaselor ridicolе” ale lui Molière. Consecințele în plan social sunt însă cuantificabile: cine nu respectă *newspeak*-ul imaginat de ideologii PC este eliminat din lumea autodefinită drept onorabilă. Într-un articol din primăvara acestui an, publicat în *România literară*, dădeam exemplul barbariei legate de reeditarea unei cărți clasice, *Huckleberry Finn*: „Editura NewSouth Books a găsit că limbajul lui Mark Twain nu mai e compatibil cu epoca noastră, a corectitudinii politice. Drept urmare, a înlocuit cele două sute de ocurențe în roman ale cuvântului «nigger»

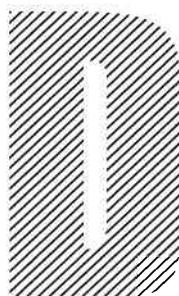
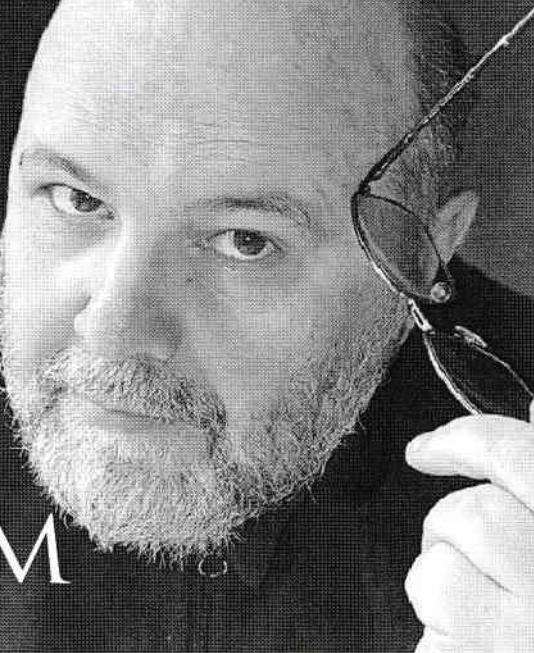
(«negrotei») cu «slave» («sclav»). Care o fi noima acestei bizare echivalări, doar «editorul» va fi știind (Alan Gribben, de la Auburn University, Montgomery). Eu nu văd posibil niciun fel de sinonimie: istoria a cunoscut milioane de negri care n-au fost sclavi, și un număr încă mai mare de sclavi care n-au fost negri... Doar mintea brăzdată de neliniști găunoase a unui cenzor își poate imagina că, dacă ai șters un cuvânt, ai eliminat realitatea neconvenabilă.

De același tratament s-a bucurat și *Injun*, forma peiorativă a ceea ce astăzi e definit drept *Indian-American*. *Injun Joe*, personajul care întrupează una din formele goticului întunecat ale literaturii americane din secolul al XIX-lea, e astfel deposedat de identitatea etnică. Lăs că în romanul lui Twain el e un personaj, cum se zice azi, *hibrid*, pe jumătate *native-American*, pe jumătate alb. Dacă mai adăugăm și informația că într-una din recentele ecrанизări ale cărții *Injun Joe* e jucat de o «piele roșie» — altă sintagmă interzisă, spre deosebire de «față palidă», care e pe deplin acceptabilă — cu numele neoșteutonic Eric Schweig, ne găsim într-un ghiveci identitar pe care nu l-ar putea descifra nici Noam Chomsky, flancat de Derrida și Badiou...

Motivația «savantului» Gribben e decupată din arsenalul pedagogilor staliniști. Pentru aceștia, realitatea e o entitate manipulabilă, un decor modificat după împrejurări, gândit să-i mențină pe oameni într-o perpetuă stare de infantilizare. Orice contrazice dogmele privind viitorul de aur al omenirii și fericirea universală e eradicat fără milă. Oamenii nu trebuie expuși la nimic din ceea ce ar tulbura utopia indușă de opiumul ideologic, «eterna strălucire a minții fără pată», cum i-a spus, în alt context, Alexander Pope. Pentru slujbașii neantului corect politic, istoria omenirii e un řîr de zâmbete pe care indivizii și le-au aruncat peste epoci și forme geografice.”

Limbajul devine, prin interdicții și anateme, un cloroform aplicat de corectitudinea politică celor care se încăpățânează să nu rupă legăturile cu trecutul. Un trecut vinovat prin simplul fapt că e o construcție a omului alb, creștin, suprematist, sexist, heterosexual și iubitor de dicționare, lexicoane și encyclopedii.

ROMÂNIA: MARE NOSTRUM

acă este să mă gândesc la limba din care vin, care mă conține – pe mine, dar și lumea mea „naturală”, acel acasă care mă îmbracă într-un costum invizibil, protector-explorator – și la care mă întorc mereu, primul lucru pe care l-aș sesiza ar fi, probabil, neașteptata ei elasticitate.

Cine se plasează doar într-un punct al acestei întinderi ademenitoare și pline de surprize, să zicem în dreptul românei vorbite în perioada dintre cele două războaie mondiale, va surprinde, fără îndoială, o anumită configurație specifică numai ei și o frumusețe de o amprentă irepetabilă; dar tot frumoase, deși altfel, sunt și limba lui Miron Costin, și incredibila română a *Bibliei de la București*, și cea pipărată și pișcăcioasă a cronicarului Radu Popescu, și hunedoreana consilierului Ioan Budai-Deleanu de la Liov, și inconfundabilele „sadoveniană” sau „ionelteodoreniană”, cum leșne de recunoscut se dovedește și vorbirea lui I.L. Caragiale. Nu doar scriitorii ar fi însă păstrătorii marelui tezaur al limbii, deși cred cu tărie că, în bună măsură, ei participă la prezervarea acestui dar de o cuprindere nemăsurată. Alături de ei vin și istoricii (despre virtuțile de stil ale unora – Nicolae Bălcescu și B.P. Hasdeu – vorbea eminent Tudor Vianu într-o carte de referință), dar se aşază și filosofii noștri. Efortul de a traduce idei din Aristotel sau din Porfiriu în limba lui l-a făcut bezadeaua Dumitrașco din neamul Cantemireștilor pe când scria la Istanbul, visând la domnie, *Istoria ieroglifică*. Dar mai pe urmă studentul Mihail Eminovici de la Viena și-a încercat imaginația conceptuală tălmăcind introduceri kantiene. Cam tot atunci, pe când Hasdeu își încerca talentul în adaptarea limbajului filosofic al evoluționismului și pozitivismului la posibilitățile românești, Vasile Conta concepea o filosofie originală compatibilă cu cea în vogă la acea dată în Europa Occidentală, iar Titu Maiorescu făcea din română o gazdă ospitalieră a aforistului Schopenhauer. Ba, mai recent, cercetările lui Eugen S. Cucerzan scot la iveală tatonările îndrăznețe ale lui Ioan

Ovidiu Pecican,

născut la 8 ianuarie 1959, la Arad, este scriitor, istoric, critic literar, publicist, realizator de talkshow-uri culturale la TVR Cluj. Absolvent al Facultății de Istorie-Filosofie de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, este, din 2005, profesor universitar la Facultatea de Studii Europene a aceleiași universități. A publicat romane: *Eu și maimuța mea* (1990), *Razzar* (1990, scris în colaborare cu Alexandru Pecican), *Bokia* (2011), *Imberia* (2012), *Noaptea soarelui răsare* (2014), *Lumea care n-a fost* (2018), povestiri, critică literară: *Rebel fără pauză* (2004), *Sertarul cu cărți* (2007), *Dezacorduri critice* (2012), *Tresării critice* (2018) etc., lucrări istorice: *Istoria de sub covor* (2013), *Metafóra trecutului și conștiința istorică. Reflecții istoriografice la centenar* (2018), s.a.m.d. și de europeanistică, teatru, poezie, traduceri. Inițiator și redactor-suflet al publicației *La Mongoli*, care apare din 2019. Este unul dintre cei mai pregnanți intelectuali din Transilvania.